

Grafill

NORSK ORGANISASJON
FOR VISUELL KOMMUNIKASJON

NOTAT MARS 2019

Referat møte for Grafills medlemmer som arbeider med bøker

Grafills medlemmer som jobber med visuell litteratur tjener minst. Det bekreftet Lønnsundersøkelsen 2017 som viser at tegneserieskapere og illustratører har lavest inntekt. Det meldes i tillegg om liten prisvekst i forlagsbransjen, og mange utøvere får i realiteten mindre for et oppdrag i dag enn de gjorde for ti år siden. Samtidig øker presset på å gi fra seg rettigheter til både gjenbruk og flerbruk med digitaliseringen. De fleste utøverne det her er snakk om er enkeltpersonforetak som er sårbare i møte med forlag, produksjonsselskaper og mediebedrifter. De skal alene forhandle om nye typer oppdrag, på flere plattformer.

På bakgrunn av dette inviterte Grafill medlemmer som jobber med bøker til et eget møte i R21 i mars 2019. På agendaen var arbeidet med Grafills nye handlingsplan for utøvere som jobber med bøker, Grafills rådgivningstjeneste og nye hjelpesider og markedsendringer og digitale rettigheter.

Møtet ble ledet av daglig leder i Grafill, Lene Renneflott, og Grafills advokat Christian Wadahl Uhlen. Professor dr. juris Erling Hjelmeng var tilstede for å redegjøre for konkurranseloven og svare på spørsmål.

Daglig leder i Grafill, Lene Renneflott, ønsket velkommen og presenterte deltakerne på møtet.

1. Ny handlingsplan for utøvere som jobber med bøker

Lene Renneflott gjennomgikk organisasjonens handlingsplan for utøvere som arbeider med bøker (2018-2021), vedtatt som en viktig del av Grafills strategi. Tiltaksplanen ligger ute på Grafills nettsider. [Presentasjon fra møtet finner du her](#).

Bakgrunn

Grafills styreleder Cathrine Louise Finstad inviterte til innspillmøte om illustrasjon, pris og forlagsbransjen 14. september 2017. Ny daglig leder, Lene Renneflott, tiltrådte 1. desember 2017, og noe av det første på agendaen hennes var å sette seg inn i saken. Saken har vært opp i alle hovedstyrets møter. Advokat Christian Wadahl Uhlen ble ansatt i 100% stilling 1. mars 2018, med viktige arbeidsområder som [en-til-en rådgivning og juridiske rammebetingelser](#) for våre medlemmer. Våren 2018 jobbet Grafill også tett med Kunstnernettverket i kampen om den nye Åndsverkloven for å ivareta opphaverne. I samme periode utarbeidet Grafills hovedstyre og administrasjon ny [strategi og handlingsplan](#) for organisasjonen.

Høyt prioritert

Under satsningsområdet Politikk og påvirkning i strategien, er et prioritert og tydelig mål «å bedre vilkårene til utøvere som jobber med bøker». Det ble derfor opprettet som eget prosjekt med oppstartsmøte 15. mars 2018. Prosjektet har vært høyt prioritert i hele 2018. På oppstartsmøte i mars deltok noen av de mest erfarne og engasjerte utøverne som jobber med bøker for å diskutere hva Grafill kan og bør gjøre. I møtet meldte Harald Nordberg, Sindre Goksøyr, Marius Renberg, Eivind Vetlesen og Ingrid Rognstad seg til å delta i en tenketank som kunne komme med innspill og råd til Grafills daglig leder, advokat og styre i det videre arbeidet. I tillegg

deltok styreleder Cathrine Louise Finstad i alle møter. Lene Renneflott var prosjektleder og Christian Wadahl Uhlen juridisk rådgiver. Gruppen avholdt seks møter i perioden mars-november 2018.

Egen handlingsplan

På bakgrunn av gruppens innspill er det utarbeidet en egen [handlingsplan 2018-2021](#) med prioriterte satsningsområder og mål. Grafills hovedstyre vedtok handlingsplanen 28. november 2018 og bestilte umiddelbart en [utredning](#) av professor dr. juris Erling Hjelmeng ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo for å vurdere noen særlig viktige spørsmål om anvendelsen av konkurranseloven på Grafills medlemmer. Arbeidet for denne gruppen utøvere er også høyt prioritert i 2019.

2. Professor dr. juris Erling Hjelmeng om konkurranseloven

Professor dr. juris Erling Hjelmeng ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, innledet om konkurranseloven og svarte på spørsmål fra salen. Dette er en kortfattet sammenfatning av hovedpunkter, spørsmål og svar.

Alle som selger varer eller tjenester i et marked regnes som foretak omfattet av konkurranselovens §10. Loven forbyr slike foretak å samarbeide med formål eller virkning å begrense konkurransen. Prissamarbeid er konkurransebegrensende etter sitt formål. Det er dermed ikke nødvendig å påvise om samarbeidet virker konkurransebegrensende.

Loven skiller ikke mellom ulike typer foretak (enkeltpersonforetak, DA, AS etc.) Alle typer prissamarbeid mellom alle typer foretak rammes av konkurranseloven §10. Dette gjelder også uformelt samarbeid og samordnet opptreden. For eksempel vil det være ulovlig om flere illustratører/ designere koordinerer sine priser i diskusjonsgrupper på sosiale medier.

Beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak (interesseorganisasjoner, bransjeforeninger mv.) er likestilt med samarbeid mellom foretak. Grafill kan derfor heller ikke fastsette minstepriser.

Den enkelte ansatte i et foretak omfattes ikke av loven. Illustratører og designere kan dermed organisere seg ut av §10 ved å opprette foretak med flere ansatte. De ansatte kan samarbeide om priser innenfor foretaket og operere med én pris utad. Dette regnes som bedriftsinterne forhold, og ikke samarbeid mellom foretak. I tillegg er tariffavtaler særskilt unntatt loven.

Det anses ikke som prissamarbeid mellom foretak dersom en illustratør/ designer (illustratør-/ designforetak) ensidig oppgir sine priser på egne nettsider.

Innsamling av fakta og publisering av gjennomsnittstall og tabeller som baserer seg på statistikk er lovlig. Derfor er Grafills lønnsundersøkelse viktig, og alle oppfordres til å delta.

Hvordan er det mulig at så mange andre kulturorganisasjoner har prislistene for sine medlemmer på sine nettsider? Noen av disse listene kan være lovlige fordi det er snakk om timesatser for ansatte (f.eks. filmarbeidere). I andre tilfeller kan det være ulovlig prissamarbeid som Konkurransetilsynet vet eksisterer, men som de ikke har prioritert å forfølge. Det kan skyldes at tilsynet prioriterer saker med større samfunnsøkonomisk betydning (f.eks. konkurranse i matvarebransjen), som rammer et stort antall forbrukere. Organisasjoner som publiserer minstepriser for foretaksmedlemmer opptrer likevel ulovlig, og lever på Konkurransetilsynets nåde.

På bokområdet gjelder det et helt spesielt unntak fra konkurranseloven §10 gjennom en egen forskrift og Bokavtalen. Forskriften gjør det mulig for forlag og bokhandel å avtale fastpris på nye bøker, og tillater normalkontrakter mellom forlag og forfatter/ oversetter om forfatterroyalty/ oversettersats. Dette unntaket gjelder ikke for bokillustratører eller bokdesignere. Dette er lite rimelig. Grafill har derfor bedt Nærings- og Fiskeridepartementet om å utvide unntaket til å også gjelde illustratører, og vil følge opp saken politisk.

3. Grafills rådgivningstjeneste og nye hjelpesider

Lene gjennomgikk nytt og nyttig innhold på nettsiden grafill.no. Målet er at flest mulig av de som jobber med forlag skal finne nyttige verktøy og informasjon, samt benytte seg av den gode støtte og veiledning som er tilgjengelig i Grafill.

Om bokoppdrag har informasjon, verktøy og veiledning til alt som gjelder bokoppdrag, blant annet en illustrert utgave av hele illustrasjonsprosessen, samt hver enkelt prosessfase beskrevet for seg med trinn for trinn-forklaringer og tips om hvordan håndtere de vanligste utfordringene.

Penger og business handler om alt det som skjer utover det kreative, om hvor viktig det er å ha det forretningsmessige på plass og med praktiske og konkrete råd.

Rådgivning peker til juridisk veiledning, prissetting av arbeid, lønnsforhold, anbud, konkurranser og andre bransjespørsmål.

4. Markedsendringer og digitale rettigheter

Grafills advokat Christian Wadahl Uhlen gjennomgikk generelle spørsmål knyttet til kontrakter med forlag, særlig i lys av utviklingen i det digitale bokmarkedet.

På bokområdet er utgangspunktet Rammeavtalen fra 1999. Denne regulerer i liten grad digitale rettigheter. Det som likevel står fast, er at Rammeavtalen bør suppleres av en individuell avtaleforside eller ordrebekreftelse. Her er det svært varierende hva illustratører og designere faktisk sørger for å ha skriftlighet om.

Markedet er i endring, og digitale bruksflater blir stadig vanligere å ha med i kontrakter. Ikke minst gjelder dette innenfor lærebøker, hvor skolene nå krever digitale læringsplattformer. Mange skoler er også rene iPad-skoler.

Disse endringene har ikke rukket å sette seg i markedet, og det er ikke enkelt å fastslå hva som er rimelig. Det viktigste er å være tydelig på hva man selger (omfang, antall illustrasjoner, antall korrekturer, oppfølgingsarbeid med timepris) og til hvilken bruk (spesifiser så godt som mulig). Det ser imidlertid ut til at avtalen er på vei mot mer langsiktige avtaler: Platformløsninger krever i større grad enn papirbøker stadig supplerende illustrasjon og design, slik at oppdraget ikke nødvendigvis er over når boka går i trykken.

Det er veldig vanskelig å prise eget arbeid, også stykkprisillustrasjoner, uten et avklart forhold til egen timepris. Dette er det naturlige utgangspunktet for alle forhandlinger. Sørg for å få inn konsumprisjustering, for å holde følge med prisveksten i samfunnet ellers.

Christian oppfordret medlemmer til å bruke muligheten til å kontakte ham for gjennomgang og drøftinger av kontrakter. Medlemmer av Grafill har rett til inntil to timer gratis rådgivning per sak. Han advarte også mot å legge ut kontraktene i Facebook-gruppa, da dette er avtalebrudd.